

Ю. В. Вашечко,
аспірант, Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва, м. Харків

ЧИСТІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА МЕТОДИ ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ

Yu. Vashechko,
postgraduate, Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokychaev

NET INVESTMENTS AND THE METHODS OF THEIR DETERMINATION

У статті проаналізовано методичні підходи до визначення чистих інвестицій класичним методом та методом розрахунку приросту необоротних та оборотних активів, виділено їх переваги та недоліки. Визначено недоліки амортизації як джерела фінансування простого відтворення основних засобів. Розраховано грошові потоки від надходження на підприємство сум амортизаційних відрахувань у залежності від обраного методу нарахування амортизації. Визначено, що вони за величиною є різними при застосуванні різних методів нарахування амортизації і таким чином викривляють обсяг чистих інвестицій, визначених традиційним методом.

Methodical approaches to the definition of net investments by the classical method and the method of calculating the growth of non-current and circulating assets, their advantages and disadvantages have been analyzed and highlighted in the article. Disadvantages of depreciation as a source of financing for simple reproduction of non-current assets have been calculated. The cash flows from the receipt of the amount of depreciation expenses to the enterprise, depending on the chosen method of depreciation calculation, have been determined. It is determined that they are different in amount when applying different methods of depreciation and thus distorting the amount of net investments determined by the traditional method.

Ключові слова: валові інвестиції, чисті інвестиції, методи нарахування амортизації; відтворення основних засобів.

Key words: gross investments, net investments, depreciation methods; reproduction of non-current assets.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Досягнення стійкого розвитку підприємства, підвищення конкурентоспроможності та ефективності функціонування підприємства неможливе без інвестицій в оновлення виробничих потужностей. Інвестиції відіграють важливу роль в економіці будь-якого підприємства і країни загалом, оскільки вони є основою для систематичного оновлення й розширення виробничого капіта-

лу, прискорення науково-технічного прогресу і поліпшення якості продукції, структурної перебудови суспільного виробництва й збалансованого розвитку всіх галузей економіки в умовах глобальних трансформацій. Без інвестицій неможливе розширене відтворення виробництва та економічний розвиток сільськогосподарських підприємств та продуктивність аграрного сектора.

Таблиця 1. Чисті інвестиції (ЧІ) у досліджуваних сільськогосподарських підприємствах Харківської області у 2016 р., тис. грн

Підприємство	Капітальні інвестиції	Фінансові інвестиції	Нарахована амортизація	Приріст оборотних активів (ОА)	Приріст необоротних активів (НА)	ЧІ (визначені класичним методом)	ЧІ (визначені як приріст НА+ОА)
ПАТ "АФ" Вербівське"	1239	0	1 890	18064	-7248	17413	10816
СТОВ "Степове"	3747	0	2 371	23204	648	24580	23852
ТОВ "ІАК "Балінвест"	2688	0	1 050	31684	-3410	33322	28274
Доч.П "Плем.завод Курганський" АТОВ "Харімпекс"	91	0	658	1731	-15197	1164	-13466
ТОВ "Річленд Інвест"	19262	0	2 710	25787	-4	42339	25783
ПАТ "Насінневе"	21328	0	5 588	-26280	2606	-10540	-23674
СК "Вітязь"	1845	0	744	290	669	1391	959
ТОВ "Агросервіс" ЛТД	46075	0	4 977	8777	38680	49875	47457
ТОВ АФ"Іванівський Лан"	1198	34005	567	-21527	33671	13109	12144
ПАТ "Моспанівське"	4282	0	2 498	37714	-2847	39498	34867

Джерело: розраховано автором на підставі статистичної звітності підприємств.

Поряд із визначенням загального обсягу інвестицій, ще більш актуальним є розрахунок чистих інвестицій суб'єктів господарювання. В свою чергу, визначення обсягу чистих інвестицій залежить від методу їх розрахунку. В залежності від методичного підходу до визначення чистих інвестицій оцінка інвестиційної діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання буде різною.

Актуальною також є проблема оптимізації методів та норм нарахування амортизації для виконання нею функції простого відтворення основних засобів та стимулювання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання визначення валових та чистих інвестицій висвітлено у працях І.О. Бланка, Т.В. Майорової, А.В. Черепи. Окремі питання амортизаційної політики підприємств та методів нарахування амортизації основних засобів знайшли відображення в працях В.В. Бабица, Ф.Ф. Бутиця, М.М. Могилової та інших. Проте наразі не вирішеними залишаються проблеми удосконалення методичних підходів до визначення чистих інвестицій підприємств та ролі амортизації як джерела простого відтворення основних засобів.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є дослідження методичних підходів до визначення чистих інвестицій, принципів амортизаційної політики підприємства та виявлення недоліків амортизації як джерела простого відтворення основних засобів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інвестиції — це сукупність фінансових, матеріальних та нематеріальних цінностей, спрямованих на збільшення капіталу в майбутньому періоді, отримання економічного та/або іншого ефекту із врахуванням факторів часу та ризику.

Науковці, за функціональною спрямованістю, розрізняють валові інвестиції та чисті інвестиції [1, с. 429]. Валові інвестиції являють собою загальний обсяг інвестованих коштів у певному періоді, спрямованих в основний капітал (на нове будівництво, придбання засобів виробництва) та в оборотний (на приріст товарно-матеріальних запасів) (формула 1).

$$VI = KI + FI + \Delta OA, \quad (1)$$

де VI — валові інвестиції;

KI — капітальні інвестиції;

FI — фінансові інвестиції;

ΔOA — приріст оборотних активів.

Традиційно, чисті інвестиції визначаються як сума валових інвестицій без суми амортизаційних відрахувань основного капіталу у певному періоді (формула 2).

$$CI = VI - AB \quad (2),$$

де CI — чисті інвестиції;

VI — валові інвестиції;

AB — сума амортизаційних відрахувань в певному періоді.

Динаміка чистих інвестицій характеризує економічний розвиток будь-то підприємства, галузі, регіону чи держави. Валові інвестиції спрямовані на оновлення основного капіталу та його розширення, чисті інвестиції служать джерелом розширеного відтворення капіталу.

Динаміка показника чистих інвестицій відбиває характер економічного розвитку підприємства. Якщо співвідношення валових інвестицій та амортизації негативно, це означає, що немає коштів навіть для відшкодування втраченого капіталу, рівень виробництва падає, знижується прибуток, а підприємству загрожує банкрутство [2, с. 33].

Якщо сума чистих інвестицій дорівнює нулю (тобто якщо обсяг валових інвестицій дорівнює сумі амортизаційних відрахувань), це означає відсутність економічного зростання, тому що виробничий потенціал залишається при цьому незмінним, йде просте відтворення, підприємство не розвивається.

У випадку, якщо сума чистих інвестицій є величиною позитивною (тобто обсяг валових інвестицій перевищує суму амортизаційних відрахувань), це повинно

Таблиця 2. Нарахована амортизація на трактор Беларус МТЗ-82 з використанням різних методів її нарахування

Рік експлуатації	Сума амортизації за методами, грн			
	Прямолінійний	Зменшення залишкової вартості	Прискореного зменшення залишкової вартості	Кумулятивний
2008	10700,00	25740,00	23400,00	19454,55
2009	10700,00	20077,20	18720,00	17509,09
2010	10700,00	15660,22	14976,00	15563,63
2011	10700,00	12214,97	11980,80	13618,18
2012	10700,00	9527,67	9584,64	11672,72
2013	10700,00	7431,59	7667,71	9727,27
2014	10700,00	5796,67	6134,17	7781,81
2015	10700,00	4521,37	4907,34	5836,36
2016	10700,00	3526,67	3925,87	3890,90
2017	10700,00	2503,64	5703,47	1945,45
Всього	107000,00	107000,00	107000,00	106999,96

означати, що підприємство перебуває в стадії розвитку, забезпечується розширене відтворення його виробничого потенціалу [3, с. 81].

Так повинно бути, але реально нам відкривається інша сторона медалі. Нами встановлено, що з точки зору економічної логіки, більш доцільно визначати чисті інвестиції не як різницю між сумою валових інвестицій та сумою нарахованої амортизації, а як приріст необоротних та оборотних активів за досліджуваній період.

Віднімання від обсягу валових інвестицій суми нарахованої амортизації не зовсім коректно з огляду на те, що амортизація нараховується лише на основні засоби. А якщо всі інвестиції підприємство спрямовує лише в приріст оборотних активів? Який тоді сенс визначення чистих інвестицій шляхом віднімання амортизації?

Цей висновок підтверджують і наші дослідження (табл. 1).

Нами розраховані чисті інвестиції за класичним методом та за методом визначення приросту необоротних та оборотних активів. Так, наприклад, Дочірнє підприємство "Племінний завод Курганський" АТОВ "Харімпекс" Балаклійського району Харківської області у 2016 р. отримало чистих інвестицій, визначених традиційним методом 1164 тис. грн. А сума чистих інвестицій, визначених як приріст необоротних та оборотних активів, дорівнює — 13466 тис. грн. Отже, чисті інвестиції, розраховані за допомогою класичного методу, ніби то є, але в реальності у господарства зменшиться вартість необоротних активів на 15197 тис. грн. Тож, можна зробити висновки, що підприємство не розвивається, а деградує.

Амортизація не нараховується на фінансові інвестиції та оборотні активи. У випадку з ТОВ АФ "Лебежанська" є лише приріст оборотних активів 18652 тис. грн, а капітальні інвестиції дорівнюють 0 та нарахована амортизація у сумі 499 тис. грн. Шляхом визначення чистих інвестицій класичним методом, ми повинні відняти суму нарахованої амортизації, але від чого? В підприємства за рік не здійснені капітальні інвестиції, а лише є приріст оборотних активів, а амортизація на них не нараховується. Таким чином порушується економічна логіка.

Отже, в такому випадку можлива суперечлива ситуація, коли підприємство з року в рік буде мати чисті

інвестиції, визначенні традиційним способом, але в той же час отримає звужене відтворення активів, або іншими словами буде не розвиватися, а занепадати.

Добре відомо, що в сучасних умовах кожне підприємство самостійно обирає амортизаційну політику, від якої буде залежати і сума нарахованої амортизації, і сума чистих інвестицій. Отже, в такому разі величина чистих інвестицій буде неоднозначна.

Для підтвердження даної тези, розглянемо наступний приклад. Згідно з п.п. 3.1. ст. 138 Податкового Кодексу України [4] підприємства застосовують методи нарахування амортизації, передбачені національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", крім "виробничого" методу.

Згідно з його п. 4 "амортизація — систематичний розподіл вартості необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації)" [5, с. 39]. Для нарахування амортизації п. 26 П(С)БО 7 передбачено п'ять базових методів: — прямолінійний, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, що амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів;

— зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. При цьому річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первинну вартість;

— прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, що обчислюється, виходячи із строку корисного використання об'єкта, і подвоюється;

— кумулятивний, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання;

— виробничий, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, що амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів [5].

Припустимо, що 25 грудня 2007 року підприємство придбало трактор Беларус МТЗ-82 вартістю 117000 грн (без ПДВ). Строк корисного використання встановлено 10 років. Ліквідаційна вартість дорівнює 10000 грн. Нарахуємо амортизацію, використовуючи різні методи нарахування амортизації, а саме: прямолінійний, метод зменшення залишкової вартості, метод прискореного зменшення залишкової вартості та кумулятивний метод.

Результати розрахунків амортизації за різними методами її нарахування згрупуємо в таблиці 2.

Як видно з даних таблиці, сума нарахованої амортизації, в перші роки експлуатації, найбільша при використанні методу зменшення залишкової вартості. Її величина за перший рік використання на 58% більша, ніж при застосуванні прямолінійного методу, на 9% — при використанні методу прискореного зменшення залишкової вартості та на 16,8% — із застосуванням кумулятивного методу.

Отже, як видно з представлених даних, у залежності від обраного типу амортизаційної політики, сума нарахованої амортизації за рік має різну величину. А різна сума амортизації, величина чистих інвестицій, визначених традиційним способом, буде різною не в залежності від обсягу інвестицій, а від обраного методу нарахування амортизації.

Накопичена амортизація повинна забезпечувати просте відтворення основних засобів. Але, дослідження багатьох науковців свідчать про те, що амортизація забезпечує просте відтворення лише на 25—30%. Внаслідок цього, інвестування на рівні нарахованої амортизації буде супроводжуватися звуженим відтворенням активів.

Для підтвердження, даних висновків, розглянемо той же приклад (табл. 2). На 1 січня 2008 року вартість трактора Беларус МТЗ-82 становила 117000 грн. А на 1 січня 2018 року ринкова вартість трактора Беларус МТЗ-82 складає 550000 грн, що в 5 разів більше, суми нарахованої амортизації.

Отже, амортизація не відшкодовує вартості активів, а отже, не забезпечує навіть просте відтворення. Приходимо до висновку, що підприємство ніби то має чисті інвестиції, але йде не розвиток, а деградація, не забезпечується розширене відтворення.

Надалі реформування амортизаційної системи в Україні потребує не часткових змін норм та методів амортизації, а запровадження в господарську практику так званої "агресивної" амортизаційної політики, основна мета якої — активізація інвестиційних процесів переважно через амортизаційні чинники і на цій основі модернізація аграрного виробництва. Принциповим завданням є створення інституціональних умов для надання амортизації статусу реального найбільш потужного інвестиційного ресурсу інноваційної реконструкції сільськогосподарських підприємств [6, с. 57].

ВИСНОВКИ

Таким чином, більш достовірним є метод обчислення чистих інвестицій шляхом віднімання вартості активів на кінець року від вартості активів на початок року. Вважаємо, що цей метод буде більш реально висвітлювати обсяг чистих інвестицій і стан інвестиційної діяльності підприємств.

Існуючі методи нарахування амортизації та обліку основних засобів не дозволяють накопичувати суми, достатні навіть для простого їх відтворення. Амортизація повинна виступати одним із головних джерел відтворення основних засобів підприємств, однак методика її нарахування не враховує дію інфляції і зумовлює лише звужене їх відтворення. Одним із шляхів підвищення відтворення основних засобів може бути індексація вартості основних фондів і амортизаційних відрахувань та запровадження системи спеціального збереження і витрат коштів амортизаційного фонду.

Література:

1. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / І.О. Бланк. — К.: Ельга, 2008. — 723 с.
2. Череп А.В. Інвестознавство: навчальний посібник. — К.: Кондор, 2006. — 398 с.
3. Інвестування: підручник / В.М. Гриньова, В.О. Коюда, Т.І. Лепейко, О.П. Коюда. — К.: Знання, 2008. — 458 с.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI зі змінами та допов [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 7 "Основні засоби": Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>
6. Могилова М.М. Оптимізація методів та норм амортизації основних засобів сільського господарства / М.М. Могилова // Економічний аналіз: зб. наук. праць / ТНЕУ; редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. — Тернопіль: Вид.-полігр. центр ТНЕУ "Економічна думка", 2015. — Том 19. — № 3. — С. 55—62.

References:

1. Blank, I.O. (2008), *Financial management* [Financial management], El'ha, Kyiv, Ukraine.
2. Cherep, A.V. (2006), *Investoznavstvo* [Investing], Kondor, Kyiv, Ukraine.
3. Hrynova, V.M. Koyuda, V.O. Lepeyko, T.I. and Koyuda, O.P. (2008), *Investuvannya* [Investing], Znannya, Kyiv, Ukraine.
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "The Tax Code of Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 23 May 2018).
5. Ministry of Finance of Ukraine (2000), Order "On Approval of the Regulation (Standard) of Accounting No. 7 "Fixed Assets", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (Accessed 23 May 2018).
6. Mohylova, M. M. (2015), "Optimization of methods and norms of depreciation of fixed assets of agriculture", *Ekonomichnyj analiz*, vol. 19, no. 3, pp. 55—62. *Стаття надійшла до редакції 29.05.2018 р.*